

Amik Annamária – György Andrea

ÍNYCSIKLANDÓ IDŐTLENSÉG

NARINE ABGARJAN: *ÉGBŐL HULLOTT HÁROM ALMA.*

FORDÍTOTTA: GORETITY JÓZSEF. TYPOTEX, BUDAPEST, 2019.

AA: Ismét egy oroszul író fiatal posztszovjet írónőt választottunk, aki ráadásul női szereplők köré szövi a történetét. Az örmény Anatolija élete sokban hasonlít a tatár Zulejkáéra.

GyA: A regény fülszövegéből megtudható, hogy az örmény származású szerző ősei a vitatott hovatarozású kaukázusi tartományból, Hegyi Karabachból származnak. Vélhetően itt, a magas hegyek között található isten háta mögötti faluban játszódik le a regény cselekménye. Ha nagyon ragaszkodunk hozzá, akkor ennek a több generációs család-, illetve falutörténetnek nemcsak a földrajzi, hanem az időkoordinátáit is be tudjuk tájolni, hiszen utalás történik például a szovjet hatalomátvételre, az örmény népirtásra vagy a világháborúkra, csakhogy ezek nem segítenek bennünket az értelmezésben. A konkrét tér- és időjelölők ellenére ugyanis mitikus történettel állunk szemben.

AA: Erről a műről is elmondható, ami Vodolazkin regényeire jellemző, hogy egy „nem történelmi” dimenzióban játszódik a történet. Az idő játék: bár van a történetnek egy jelenben zajló kerete, azt visszaemlékezések, álmok tarkítják. A jelen nem lineárisan követi a múltat. A „lét ritmikuságába” belefér az, hogy a menyasszony halálakor felcserélik a gyász és a nász sorrendjét. Az, hogy a falu lakóinak képét anekdotákkal rajzolja meg, még inkább fokozza a mitikus hangulatot.

GyA: Pedig az írónő szemmel láthatóan nagy munkát fektetett a dokumentumgyűjtésbe: hitelesnek tűnő, részletes leírását találjuk a népszokásoknak, a viseletnek, az ínycsiklandozó, hagyományos örmény ételeknek. Komplet menüsorokat mutat be, az alapanyagok beszerzésétől az elkészítésén át a tálalásig.

AA: A regény leírásai megmozgatják az érzéseket: frappánsan életre keltik a keleti íz- és színvilágot. A természet ábrázolása is igen eleven. A pajkos, sodró lendületű stílus már az első mondattal megragad. „Pénteken, nem sokkal dél után, amikor a nap átbukott a zeniten, és méltóságteljesen a völgy nyugati széle felé gördült, Szevojanc Anatolija lefeküdt meghalni.” Nem viszi túlzásba a jelzőket, de azok találók és ropogósak. Hogy mindezt egyszerre gördülékenyen magyar és egzotikusan idegen hangulatú szövegben élvezhetjük, a fordító munkáját dicséri, de Goretity Józseftől nem is vártam mást.

GyA: Metaforikus olvasatot kínál a szerteágazó cselekmény minden egyes mozzanata, de leginkább a fősodor: az idős szülőktől fogant gyermek születésének az elbeszélése, amelyről rögtön egy bibliai párhuzamra, Izsák születésére asszociálunk.

AA: Nem csupán az öregkori szülés bibliai motívumát szövi bele a regénybe. Az egyiptomi csapásokat idézik a falut érő sorozatos nehézségek: éhínség, aszály, árvíz, villám sújtja őket.

GyA: És a sor folytatható. Az első emberpár teremtése is kiolvasható a történetből, hiszen a kizárólag öregekből álló, kihalni készülő faluban mégiscsak születik egy kislány, és visszatér az egyik leszármazott a kisláival.

AA: Az a gondom, hogy erről a roppant élvezetes olvasmányról meg tudok fogalmazni „szép” gondolatokat, de úgy érzem, nem tudok rátapintani a lényegre.

GyA: Talán érdemes a regényt, Andrei Pleșu kifejezésével élve, a nagy orosz kérdésre (mi az élet értelme?) választ adó példázatként olvasni. A haszid történetekhez hasonlóan gyógyító történetet beszél el, amely a fejezetek címeinek megfelelően (*Annak, aki látta. Annak, aki mesélte. Annak, aki hallgatta*) generációkon át gyógyítja elsősorban azt, aki látta, azaz szemtanúja volt a történeteknek, de azt is, aki elmesélte a szemtanú történetét, végül pedig azt, aki meghallgatta a továbbadott történetet.

AA: Így van, a három nagy fejezetcím megragadja az emberi kommunikáció időn átívelő dimenzióit. Szinte örömhírként hatnak, ha a regény címével egybeolvassuk őket. Az égből hullott ajándék nemcsak azt örvendezteti meg, aki előben látja a történéseket, hanem továbbgyűrűzik azok számára is, akik továbbadják, és azok számára is, akik hallomásból tudnak róla. Ilyen mesélő Nasztaszja is, aki lerajzolja a falut. Ábrázolásából elmarad az öregség, az elmúlás, mintha az időtlenségben élnének.

GyA: A mágikus realista szövegekhez hasonlóan, Narine Abgarjan regényében a természetfölötti és a hétköznapi közötti határok elmosódnak.

A természetfölötti elem a valóság szerves részeként jelenik meg: az élők magától értetődően elegyednek szóba a túlvilágról visszajáró szeretteikkel vagy éppen az angyalokkal, hófehér pávakakas őrzi egy kisfiú életét, az egyik ház falán keletkezett repedést lehetetlen kijavítani, Szevojanc Anatolija pedig hatvanévesen egy gyermeknek ad életet.

AA: A természet és a környezet pedig tükrözik az ott élők életének alakulását. A fehér pávakakas olyan, mint Dorian Gray portréja, átveszi a gyermek testi satnyaságát, s miközben a gyermek megerősödik, a tollazat hamuvá változik.

GyA: Az archaikus faluban ég és föld összeér, ahogyan ezt az egyik szereplő misztikus élményének érzéki ábrázolása is mutatja. „Vano valósággal érezte az ég könnyű lélegzését, mely alacsonyabbra ereszkedett, mint a hegyek, kitarta az ablakokat, behatolt a házba, bölcsőformára fonta össze kezét, belefektette a cármadár szikrázó lelkét, felemelte a magasba, és könnyű fahéj- és mandulaillatot hagyott maga után...” Archetipikus ellentét van a fent és a lent között. A völgyben fekvő várost mintegy ködben, egyhangúnak, szürkének ábrázolja, a hegyi falu viszont mozgalmasságával, vídám színeivel tűnik ki.

AA: Nem csupán a fent és lent között érzékelhető ellentét. Belül is dialektikus feszültség jellemzi a „fent” lakók világát. A vonakodó Anatoliját a közelgő halál (alaptalan) bizonyossága vezeti arra, hogy elfogadja Vaszilij lánykérését. Arra számít, nem éri meg a következő napfelkeltét, de közben mélyen beszívja és élvez a friss reggeli levegőt. Hozzáállása igazán követendő életfilozófia lehetne: halála tudata megnyugtatja, így komótosan, odaadással tud hozzálátni a napi tennivalókhoz. A halál és az elmúlás valósága tagadhatatlan, de a vele való szembenézéshez éppen az élet csodája ad erőt: Vaszilij képtelen a meghalt fiai fényképére nézni, ennek ideje akkor jön el, amikor csodával határos módon megszületik az új gyermeke.

GyA: Az élet, a jó győzelmét hirdeti a regény. Ezt meg lehetett volna írni nagyon csöpögősen, érzelmesen is, a regény azonban cseppet sem giccses. Azon gondolkodom, hogy miért? Egyik ok talán az, hogy, bár a szerző jól ismeri a bemutatott zárt világot, és érzelmileg szorosan kötődik hozzá, ezért alapvetően belülről ábrázolja, mégis képes arra, hogy kívülről, távolságból is láttassa. Valahogy úgy, ahogyan Tamási Áron is teszi.

AA: A huszonhárom házból álló hegyi mikrokozmosznak az egzisztenciális szervezőelve: „Nyilván így volt kigondolva, ezért kellett így lennie.” Ez nem a predesztináció előtti fejtegetés, hanem mélységes bizalom abban, hogy az életnek értelme van, az ember nem akcideneciája, hanem formálója

a világnak. „Kicsi a világ, mi pedig nagyok vagyunk benne, habár naivitásból meg ostobaságból egész életünkben épp fordítva gondoljuk.” A kicsi világban a nagy ember számára a természet, az életet irányító elvek nem legyőzendő erők, hanem megismerhető támaszpontok, amelyekkel ki lehet egyezni, meg lehet békélni, együtt lehet élni. Ugyanígy a rossz sem abszolút erőként jelenik meg, hanem a jó árnyékaként, esetleg a jóért fizetendő árként: például Magtahné kibírhatalansága egy életnyi áldozatkésztséget, odaadást követ.

GyA: Abgarjan egy olyan narrátort működtet, aki együttérzéssel, ám kellő iróniával szemléli a szereplőket ahhoz, hogy azok hús-vér embereké, ne pedig egysíkú népi operetthősökké váljanak, akik folyton népviseletben parádézhatnak, dalolhatnak és mókáznak.

AA: A regény legmeghatározóbb élménye számomra az volt, hogy az „így kellett lennie” ellenére a szereplők formálni tudják a történéseket, az ember alakíthatja az életét, például a prófétáló Akopnak nem kell egy életen át magával cipelnie a jövőbe látás terhét, le is teheti, és le is teszi. Az elődök erényei és hibái a belőlük származó nemzetségek gúnyneveiben maradnak fenn, de ezt nem szégyenfoltként hordozzák. A családnevek nem nominatív determinizmusként működnek, hanem a jelenné emelt múlttal való derűs, szeretetteljes közösségvállalás jeleként. A dolgok rendje nem korlátoz, hanem támogat. Erről szól a csoda.